

47. Там само.
48. ПСРА. – Т. 2. – Стб. 864.
49. ПСРА. – Т. 2. – Стб. 864, 867.
50. Крайцэвіч А. К. Войшалк (1264–1267). Інтелігент на троні (2008) / А. Крайцэвіч. – Режим доступу: [www//pawet.net/library/history/bel_history/kraucewicz/29/](http://pawet.net/library/history/bel_history/kraucewicz/29/)
51. ПСРА. – Т. 2. – Стб. 868.
52. ПСРА. – Т. 2. – Стб. 868.

Статья посвящена одной из наиболее дискуссионных проблем истории Галицко-Волынского государства середины второй половины 1260-х гг. Обосновывается верность давней версии М. Грушевского, что после смерти короля Данила Романовича Галицкое княжество осталось за его старшим сыном Львом Даниловичем.

Ключевые слова: Лев Данилович, Шварн Данилович, Галицкое княжество, Данил Романович, Василько Романович.

Отримано: ???.?.2011

УДК 94(474.5)”14/15”:339.543

Дмитро Ващук
(Київ),
Лариса Жеребцова
(Дніпропетровськ)

МИТНІ ПРИВІЛЕЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ЄВРЕЇВ-МИТНИКІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО (КІНЕЦЬ XV – СЕРЕДИНА XVI СТ.)

У статті на основі орендних договорів, представлених у книгах Литовської Метрики, аналізується юридичний статус євреїв-митників як державних службовців у Великому князівстві Литовському наприкінці XV – середині XVI ст.

Ключові слова: Велике князівство Литовське, Литовська Метрика, митник, оренда, правовий статус.

Доходи від митних зборів складали більшу частину поповнення скарбу Великого князівства Литовського (далі – ВКЛ). Саме тому влада орендувала їх конкретним особам на певний період часу, як правило, від року до трьох. З митником від імені великого князя укладали спеціальний договір, умови якого обумовлювали термін оренди, її загальну суму, порядок внесення орендної платні, а також деякі права орендарів та їх слуг. У даній статті звертається увага саме на ті умови, що відображають юридичний статус цих державних службовців.

Етнічне походження митників було різним, переважно, це були євреї, які займалися торгівельною діяльністю і мали змогу виплачувати наперед майже всю суму орендної платні «живими» грошима, яких скарб ВКЛ постійно потребував. На основі

орендних договорів, представлених у книгах Литовської Метрики (далі – АМ), з'ясуємо правове становище євреїв-митників. Важливо з'ясувати чи відрізнялося воно від правового становища митників іншого етнічного походження, чи мали митники, як державні службовці, взагалі окремий статус.

Актуальність такого дослідження аргументується незначною кількістю публікацій безпосередньо за поставленою проблематикою. Незважаючи на те, що історія литовських євреїв XIV-XVI ст. частково представлена в історіографії (праці С. Бершадського¹, О. Прицака², С. Лазутки та Е. Гудавічюса³, І. Тишкевича⁴, М. Хорна⁵, Ю. Вербіцкене⁶, Д. Ващука⁷, А. Блануци⁸, А. Жеребцової⁹), досліджень з аналізу митних привілеїв як джерел до вивчення правового становища євреїв-митників вказаного періоду немає.

У ході дослідження були проаналізовані 60 привілеїв на оренду митних, воскових і соляних комор євреям з 1484 до 1569 р. по всій території ВКЛ, що містяться в АМ. Орендні договори представлені в книгах АМ документами виду «аренда» і «лист арендовний». За своїм характером це жалувані грамоти вказаного типу, якими представників місцевої адміністрації (воєвод, намісників, старост) повідомляли про передачу в оренду митних зборів в їхньому регіоні. Договори-оренди разом із фінансовими звітами митників – «личбами» та «квитациями» – можемо вважати спеціальною митною документацією, що відображає порядок стягнення митних зборів та юридичний статус митників.

Хронологічний розподіл документів-оренд євреям у межах досліджуваного періоду відображає митну політику влади щодо управління та контролю митними зборами взагалі. Так, період з кінця XV ст. до 1536 р. представлений 32-ма документами на оренду митних зборів, період з 1536 р. до середини 1550-х рр. – 5-ма документами, період з середини 1550-х до 1569 р. – 23-ма документами. Майже повна відсутність договорів оренд, укладених з євреями-митниками з середини 30-х до середини 50-х рр. XVI ст. пояснюється спробами королеви Бони здійснити митну реформу на землях ВКЛ та відсторонити євреїв від вигідних орендних контрактів. У 1536 р. Бона отримала в управління всі митні округи ВКЛ (на білоруських землях), а в 1538 р. і волинський¹⁰. За реформою на кожну головну комору митного округу призначила трьох митних справець і окремо зазначила, що євреї мають бути відсторонені від оренди митних зборів по закінченню терміну їхньої діяльності: «А што ся дотычеть жидовъ на томъ есмо с королевои ее милости зостали их через то на тыхъ справахъ мытныхъ не одно с нихъ не хочемъ и вы (нові митні справці – Авт.) бы их с тое коморы (полоцької – А.В.) як рокъ прийдет новое лето сослали и через то их в той справе там при себе не мели»¹¹. Як відкупщики євреї-митники з'являються з початком Лівонської війни, яка потребувала додаткових витрат і спричинила підвищенням митних тарифів у 1561, 1566 та 1568 рр.¹², збільшувалась орендна сума митних зборів.

Всі привілеї, як показав дипломатичний аналіз, мають чіткий формуляр, що склався протягом 1486-1487 рр. У документах вказували умови оренди: 1) адресат – представник місцевої адмі-

ністрації того регіону, куди призначали митника; 2) ім'я орендаря/ів і термін оренди; 3) загальна сума оренди та черговість внесення щорічної та піврічної суми оренди; 4) порядок стягнення мит; 5) обов'язок місцевих урядників допомагати митникам в їх діяльності та затримувати осіб, що намагались оминати митницю; 6) юридичний статус митників, що визначав їх підсудність; 7) передбачались форс-мажорні обставини по причині яких чинились перешкоди у стягненні мит; 8) фіксувались умови безмитного пропуску товарів, суму яких потім повертали митникам¹³.

Наведемо один із прикладів орендного договору. Серед найбільш ранніх привілеїв, показовим є оренда великого князя литовського Олександра Ягеллончика від 17 травня 1495 р.¹⁴ Сам документ цікавий тим, що припадає на період вигнання євреїв з території ВКЛ з 1495 до 1503 р. Залишитись можна було за умови прийняття християнства¹⁵. Кричовське мито до 1495 р. орендували троцькому єврею Сімку Мархаєвичу. Початок вигнання євреїв з території князівства припав на період його оренди, а після прийняття Сімкою християнства, кричовське мито знову продали тому ж Мархаєвичу, ім'я якого по християнській традиції стало звучати як «Шимко».

Початковий протокол починається інтитуляцією – «Сам Александръ, Божю милостью великий княз лит(овский)». В інскрипції вказували адресатів: «наместнику крычовскому и старцу, и мужком». Нарація характеризується повідомленням про особливості оренди кричовського мита спочатку на рік Сімку Мархаєвичу за 75 кіп грошей «и он того году не додержаль, и тыми разы он вступил в веру хрестиянскую». Після прийняття християнства кричовське мито орендували тому ж Шимку Мархаєвичу на три роки з щорічною оплатою по 75 кіп грошей (загальна сума складала 225 кіп грошей). У диспозиції визначалася процедура оплати: «первый год выдержавши маеть нам дати на рокъ, на светого Ивана день, полчетвертадцять копъ грошей, а на другии год такеж маеть нам дати. А на трети год мает нам дати по тому ж. А мает намъ давати все готовыми грошми в нашъ скарб». Як санкцію можна розглядати прикінцеві умови оренди, якими місцевих урядників зобов'язують допомагати митникам: «ино штобы есте его от кривдъ боронили и во всем бы есте были мыту нашому помочни, абы мыто нашо не понижаало ся, и штобы есте в мыто нашо и в промышту не вступали ся» та визначають правове положення митника: «нехай он, мытник наш, мыто и промышту заведает по давному, и штобы есте его не судили и не рядили, и децкихъ бы есте на него не давали, кому будет до него которое дело, мы его сами маем смотреть».

Тільки наприкінці документу зазначалися деякі права митників. Отже, євреї-митники були окремою категорією службовців, які не підлягали суду місцевих урядників, а лише великого князя, а з 1531 р. – підскарбія земського¹⁶. Саме цей аспект є предметом нашого дослідження. Проаналізовані оренди дають підстави розподілити їх щодо наявності елементів правового становища євреїв-митників на три групи.

До першої групи відносяться оренди, які не містять відомостей щодо правового статусу митників. У таких документах за-

звичай вказували імена відкупщиків, орендовані митні збори, термін оренди та щорічну платню до скарбу ВКЛ. Так, коли у 1486 р. групі євреїв орендували в Гродно «мостовое, мыто, померное и бочечное», то городенського намісника, князя Олександра Юрійовича уповноважали допомагати при стягненні мит, а також стежити, «чтобы никто в городе не имел перевозов, а ездили бы через мосты»¹⁷. Окрім власне митних статей, в таких привілеях іноді вказували й на додаткові прибутки митників, як, наприклад, в оренді кременецьким євреям (1556 р.), яким дозволили «пиво варити и на месте продавать, не запрещая шинок и другим мешчанам, соответственно их права и давнего обычая»¹⁸.

Друга група документів містить обмежену юридичну інформацію, як правило, охоронного характеру. Місцевих урядників просили: захищати митників від можливих нападів¹⁹; від різних осіб, які могли «силою» вимагати оплати по квитанціях (асигновках великого князя про виплати коштів з митних зборів) не чекаючи року закінчення оренди; не втручатись в роботу митниці, не заважати митникам самим ставити печатки на привізні товари; не претендувати на частину «промыта» – штрафу за конфісковані товари: «а мытников бы от таких людей защищал, и не разрешал бы никому им кривду чинить, и сам чтоб кривду не чинил и в мыто и промыто не вступался»²⁰.

Найбільш цікавими є джерела третьої групи, в яких відображена максимальна інформація про правовий статус євреїв-митників. Наведемо кілька характерних прикладів. 19 березня 1507 р. Сигізмунд I Старий у привілеї, адресованому луцькому старості, маршалку Волинської землі, пану Федору Янушевичу, владіці луцькому Кирилові, всій шляхті Волині, війту, бурмістрам і всім міщанам Луцька повідомляв, що продав луцьке мито євреям Шамаку Даниловичу та Нісану Козці на два роки за 1 600 кіп грошей. Наприкінці документу підкреслювалося, що «теж бы есте в тые два годы их самих и слуг их, которые они там для мыта положат (не обов'язково євреї. – Авт.), не судили и не радили, и децких своих на них не давали, и кривд им ни в чом не делали. Кому до них дело будет, и ино мы сами, господарь, маем их в том смотреть, а есте как до слуг их которое кому дело будет, и они вжо сами мают тым з слугами справедливости чинити»²¹. Як бачимо, обидва євреї разом зі своїми слугами не підлягали юрисдикції луцького старости. Більше того, обидва митника мали право самі судити своїх власних слуг. Проте, були чотири випадки, коли місцеві урядники могли притягнути останніх до відповідальності: «...если бы ся от слуг ихь кгвалтъ або забойство, або пожога або пак разбой кому сталь»²² та судити згідно з положеннями привілеїв євреям. Підсудність самих митників, незалежно від їх етнічного походження, визначалась судом великого князя чи підскарб'я земського: «самыхъ тыхъ мытников нашихъ особъ во вьсякихъ речах ... не маеть нихто з воеводъ, старост, державецъ и ихъ наместниковъ судити, одно мы, господарь, албо подскарбий наш земский»²³. У середині 1560-х рр. великому князю довелося нагадувати урядникам і деяким мешканцям ВКЛ, що вони незаконно судили митників, їх

слуг та писарів на митницях, посягали на їх здоров'я і «лаяли словы неуцтвивыми»²⁴ і наказував цього не робити.

Тобто митники, незалежно від їх етнічного походження, були особливою категорією державних службовців, які в силу важливості своєї посади не підлягали юрисдикції місцевої влади, а лише верховної – великого князя чи підскарбія земського. Приклад орендаря краків'янина Лерина Гериша це наочно демонструє.

У 1500 р. Лерину Геришу дали на відкуп луцьке мито на чотири роки за 2000 кіп грошей, а луцькому старості вказали, щоб «его не судил и не радил, и наместнику своему не казал вступатися, и его не велел судити и рядити»²⁵. У цьому та ще одному документі від 1500 р. нічого не йдеться щодо його етнічного походження і він фігурує як міщанин м. Кракова²⁶. У 1507 р. йому, вже як берестейському єврею, що зазначено в назві документу, дозволили вибрати собі державний борг у 2000 кіп грошей з берестейського мита²⁷. Ситуація цікава є тим, що Лерин Гериш з'являється як відкупщик мит у період вигнання євреїв з території ВКЛ. У зв'язку з цим виникає питання: чому йому взагалі надали право орендувати митні збори, якщо за етнічним походженням він був євреєм? Для пояснення цього факту є декілька версій: 1) можливо, сам Лерин Гериш приховав своє етнічне походження; 2) писар припустився помилки в документі 1507 р. і назвав Лерина Гериша берестейським євреєм²⁸; 3) також ймовірно, що керуючись потребами скарбу, великий князь орендував митні збори митнику, не беручи до уваги його походження.

Проаналізовані документи щодо правових аспектів дозволили визначити відсоткове відношення інформативності документів на оренду митних зборів. Це виглядає так:

- 1 група – 30 документів (50%).
- 2 група – 14 документів (24%).
- 3 група – 16 документів (26%).

Перші грамоти, в яких максимально відображена інформація щодо правового положення євреїв-митників з'явилися у 1506 р., що співпадає з початком правління Сигізмунда I Старого. Це можна пояснити бажанням великого князя впорядкувати та збільшити державні доходи, у тому числі за рахунок митних зборів, замінити систему відкупів митних зборів у регіонах ВКЛ різним особам системою управління митними округами через довірених осіб (таку реформу провів у 1509 р. підскарбій земський Аврам Єзофович). Тому Сигізмунд I Старий був зацікавлений у безперешкодній роботі митників, яким надавав широкі привілеї. До того ж, євреї-митники, а особливо головний серед литовських євреїв, митник – Міхель Єзофович, багато зробили для практичної організації митної служби на землях ВКЛ.

Більша частина таких документів з'являється у 50-х – 60-х рр. XVI ст., що пояснюється розширенням формулярів самих оренд, особливостями діловодства великокнязівської канцелярії, переходом від звичаєвого права до письмового. Зміни, що сталися по відношенню до євреїв-митників у цей період пояснюються не лише особливостями діловодства та формуванням письмової культури

на землях князівства, а також і тим, що не зважаючи на численні прохання шляхти відлучити євреїв від оренд²⁹, великий князь, керуючись реальною економічною ситуацією та потребами скарбу ВКЛ, знову орендує митні збори по всьому князівству євреям на чолі з Давидом Шмерлевичем³⁰.

Загалом, можна стверджувати, що митники були особливою категорією державних службовців. Їх особисті якості та важливість займаної посади пояснюють надання їм судового імунітету, зокрема від свавілля шляхти.

Примітки:

1. Бершадский С. Литовские евреи. История их юридического и общественного положения в Литве от Витовта до Люблинской унии 1388-1569 гг. – СПб., 1883; Бершадский С. Аврамъ Езофович Ребичковичъ, подскарбій земскій, Членъ Рады Великого княжества Литовскаго. Отрывокъ изъ исторій внутреннихъ отношеній Литвы въ начале XVI века. – К., 1888. – 157 с.; Бершадский С. Привилегии Вел. князя Витовта литовским евреям // Восход. – СПб., 1882. – Кн. XI-XII. – С. 40-55.
2. Pritsak O. The Pre-Ashkenazic Jews of Eastern Europe in Relation to the Khazars, the Rus' and the Lithuanians // Ukrainian-Jewish Relations in Historical Perspective \ Edited by Peter J. Potichnyi and Howard Aster. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies University of Alberta, 1988. – S. 3-21.
3. Лазутка С. Привилегия евреям Витаутаса Великого 1388 года / С. Лазутка, Э. Гудавичюс. – М., 1993.
4. Tyszkiewicz J. Karaimi litewscy w czasach Witolda i sprawa przywileju datowanego rokiem 1388 // Studia źródłoznawcze. – Warszawa-Poznań, 1997. – S. 45-62.
5. Horn M. Żydzi i mieszczanie w służbie celnej Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta // Biuletyn żydowskiego instytutu historycznego w Polsce. – 1987. – №. 1. – S. 3-20.
6. Verbickienė J. Žydai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje: sugyvenimo aspektai // Daktaro disertacijos santrauka Humanitariniai mokslai, istorija (05 H). – Vilnius, 2004.
7. Ващук Д. Порівняльний аналіз привілеїв литовським євреям та уставних земських грамот Київщини і Волині (друга половина XV – перша половина XVI ст.) // Український історичний збірник. (2002). – Вип. 5. – Київ, 2003. – С.43-54; Его ж. Судопроизводство еврейского населения в Великом княжестве Литовском во 2-й половине XV – 1-й трети XVI в. // Материалы Двенадцатой Ежегодной Междисциплинарной конференции по иудаике. – М., 2005. – Ч. 2. – Вып. 18. – С. 84-93.
8. Блануца А. Кредитная деятельность евреев на Волыни во второй половине XVI в. // Материалы Двенадцатой Ежегодной Междисциплинарной конференции по иудаике. – М., 2005. – Ч. 2. – Вып. 18. – С. 94-100; Лудские евреи во второй половине XVI в. // Материалы Тринадцатой Ежегодной Междисциплинарной конференции по иудаике. – М., 2006. – Вып. 20. – С. 341-349.
9. Жеребцова Л. Роль евреев-митников в экономической системе Великого княжества Литовского в конце XV – середине XVI века // History and Culture of Baltic Region: Lithuania and Poland. Social History, Cultural Science. – Klaipeda, 2007. – P. 9-23.
10. Lietuvos Metrika (далі. – LM). Knyga Nr. 15. (1528-1538): Užrašymų knyga 15 / Parengė A. Dubonis. – Vilnius, 2002. – № 175.
11. Центральний державний історичний архів України, м.Київ. – КМФ-36. – Оп. 1. – Од. зб. 21. – Арк. 45 зб – 47.

12. Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах / М. Довнар-Запольский. – К., 1901. – Т. 1. – С. 495-510; LM. Knyga Nr. 567. (1567-1571): Užrašymų knyga 10 / Parengė A. Baliulis. – Vilnius, 2006. – № 2-10; Российский государственный архив древних актов (далі – РГАДА). – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 527 – Л. 128 об – 129 об.
13. Жеребцова А. Орендині угоди та їх роль в управлінні митними округами на українських землях у кінці XV – другій половині XVI ст. / матеріали Міжн. наук.-практ. конф. [«Економічна безпека держави в умовах її інтеграції до світового співтовариства»], (Дніпропетровськ, 24-25 листопада 2005 р.) – Дніпропетровськ, 2005. – С. 33 – 35.
14. LM. Knyga Nr. 6. (1494-1506): Užrašymų knyga 6 / Parengė A. Baliulis. – Vilnius, 2007. – № 381.
15. Дубнов С. Краткая история евреев. – М., 2001. – С. 368.
16. Archiwum Główne Akt Dawnych, m. Warszawa. – Zbiór dokumentów pergaminowych z lat 1155-1939. – Zespol 1. – Sygn. 8647.
17. LM. Knyga Nr. 4. (1479-1491): Užrašymų knyga 4 / Parengė L. Anužytė. – Vilnius, 2004. – № 3.
18. РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 38. – Л. 67 об – 69.
19. LM. Knyga Nr. 4. – № 2, 3 та інші.
20. LM. Knyga Nr. 4. – № 5, 6 та інші.
21. LM. Knyga Nr. 8. (1499-1514): Užrašymų knyga 8 / Parengė A. Baliulis, R. Firkovičius, D. Antanavičius. – Vilnius, 1995. – № 98.
22. LM. Knyga Nr. 567. – № 4; РГАДА. – Ф. 389. – Оп. 1. – Ед. хр. 45. – Л. 99 об – 102; Довнар-Запольский М. Государственное хозяйство Великого княжества Литовского при Ягеллонах. – С. 550. Саме цей момент був типовим для суспільства, зокрема Волинської землі, обумовлений ще в уставній грамоті 1501 р.: «А далеи старосте на замьку нашомь судити князскихъ и паньскихъ и земляньскихъ людеи, штося дотычеть розбою приличного, ктвалть и всилство панское и панеи, шляхецькая рана, пожога, абы ся злодеиство не множило» (Вашук Д. «Абыхмо держали ихъ подле права их земли» (Населення Київщини та Волині і великокнязівська влада в XV-XVI ст.). – К., 2009. – С. 270.). Пізніше це положення було закріплено 20 параграфом Другого Литовського статуту 1566 р.: «воеводы, старосты, великокняжеские державцы, а вслучае их отсутствия наместники с замковыми судьями, получили полномочия решать дела связанные с наездом, ктвалтом, поджогом, грабежом, изнасилованием, воровством, фальшем и убийством шляхтича» (Статут Вялікага княства Літоўскага 1566 года. – Мінск, 2003. – С. 108-109).
23. LM. Knyga Nr. 567. – № 4. Підсудність євреїв безпосередньо великому князю або його урядникам була визначена привілеєм Болеслава Благочестивого 1264 р., а потім закріплена статтею 7 Привілея литовським євреям 1388 р. (Лазутка С., Гудаевичус Э. Привілея євреям Вигаутаса Великого 1388 года. – М., 1993. – С. 96).
24. Грамоты Великих князей Литовских с 1390 по 1569 годы / [под ред. В. Антоновича и К. Козловского]. – К., 1868. – № 50.
25. LM. Knyga Nr. 5. (1427-1506): Užrašymų knyga 5 / Parengė ir pratarė bei komentarus parašė E. Banionis. – Vilnius, 1993. – № 179.
26. LM. Knyga Nr. 5. – № 174, 179.
27. LM. Knyga Nr. 8. – № 100.
28. У квітації з луцького та берестейського мита за 1500 р. та у лічбі за 1054 р. Лерин Гериш фігурує як луцький і берестейський митник (LM. Knyga Nr. 5. – № 180, 181). Можливо, його так визначили за місцем розташування митних комор, тобто в Луцьку та Бересті. Оскільки в Бересті мешкала найбільша єврейська община на теренах ВКЛ, то писар, ймовірно помилково, відніс Лерина Гериша до її складу.

В статтє на основе арендных договоров, представленных в книгах Литовской Метрики, анализируется юридический статус евреев-таможенников как государственных служащих в Великом княжестве Литовском в конце XV – середине XVI ст.

Ключевые слова: *Великое княжество Литовское, Литовская Метрика, таможенник, аренда, правовой статус.*

Отримано: 3.11.2011

УДК 94(438)“1649”

Олександр Юга

(Кам'янець-Подільський)

ДИСКУСІЇ СЕРЕД ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ З “УКРАЇНСЬКОЇ ПРОБЛЕМИ” В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1649 РОКУ

У статті висвітлюється аналіз представниками польської правлячої еліти “української проблеми” у зв'язку з перебігом національно-визвольної боротьби на теренах козацької України та обговорення ними шляхів врегулювання польсько-українського конфлікту в першій половині 1649 року.

Ключові слова: *Річ Посполита, Україна, еліта, сейм, “українська проблема”.*

У процесі розгортання в 1648 році на українських землях національно-визвольної боротьби польська еліта вдалася до застосування різних методів її припинення: радикального (застосування військової сили проти українців) та поміркованого (переговори та обіцянки незначних поступок). Використання першого з них завершилося для Речі Посполитої поразками біля Жовтих Вод та під Корсунем. За таких умов польський уряд, очолюваний після смерті Владислава IV канцлером Є. Оссолінським та примасом М. Лубенським, вирішив вдатися до переговорів з Б. Хмельницьким. Попри те, що навіть з чисто прагматичних позицій такі переговори були необхідними, щоб виграти час і поновити військовий потенціал, проти цього виступили радикально налаштовані магнати і шляхта.

Вереснева поразка в Пилявецькій битві, яка засвідчила неефективність радикального методу розв'язання “української проблеми”, знову надала актуальності політичній концепції поміркованого крила польської еліти. Особливо його позиції зміцніли після обрання 17 листопада на польський трон Яна Казимира, з особою якого пов'язувалися й нові варіанти розв'язання “української проблеми”. Один з них був запропонований канцлером Є. Оссолінським. Зокрема, він вважав необхідним відновити християнську лігу Владислава IV проти Османської імперії, спрямувати проти неї сили Речі Посполитої, Москви й українського